

Ordinea

A) Ordine si unitate

1. Unitate si principiu

P.P. Negulescu: Kosmos

W.Heisenberg: Unul si Multiplul

D.D.Rosca: Principiul la vechii greci

Platon: Despre unitatea lucrurilor

Platon: Lumea ideilor

2. Unitate si conexiune

Marcus Aurelius: Toate sunt inlantuite

G. Bruno: Universul este in toate lucrurile

G.W.Leibniz: Unitatea si comunicarea universala

3. Critica ideii unitatii unice

L. Wittgenstein: Nu exista decat asemanari pariale intre lucruri

B) Ordine si armonie

C) Ordine si determinare

D) Dezvrajirea lumii

Ca sa ajungem la ordine avem nevoie de un dublet (un autonom) prin care sa putem percepe fenomenul ordinii ca atare. Antonimul ordinii este naosul (dezordinea)

In filosofia si literatură europeană opoziția dintre naos și ordine a jucat întotdeauna un rol foarte important. Originea acestor 2 idei opuse una alteia trebuie căutăta în primele opere literare culte, bunăoară la Hesiod, și chiar mai departe, în miturile Greciei antice. Vechii greci credeau că lumea așa cum cunoaștem noi, deci caracterizată de anumite regularități, de o anumită ordine, nu a existat dintotdeauna: ea a luat naștere dintr-un haos inițial. Conform acestor credințe, care au dăinuit, cel puțin ca motiv literar (ex. la Eminescu), până aproape de secolul nostru, începutul lumii este legat de o fază preistorică în care nu existau nici un fel de distincții și diferențieri (nici măcar de ordin temporal), în care lucrurile și însușirile lor, fenomenele și ființele nu existau ca atare.

Această imagine a haosului ca amestec nediferențiat apare la unul dintre primii gânditori greci, Anaxagoras din Uazomenai. Se relatează că el ar fi afirmat: “Toate lucrurile erau amestecate la un loc: pe urmă a venit rațiunea (nous) și le-a pus în rândul său”. Într-unul din puținele texte filosofice rămase de la Anaxagoras este prezentat la început “tot restul participă la fiecare” și “în fiecare era cuprinsă o parte din fiecare”.

Anaxagoras credea că rațiunea a transformat haosul într-o lume ordonată. Alte mituri antice oferă alte explicații cosmogonice (=privind nașterea universului). Esențial este însă faptul că încă grecii antici au susținut că lumea în care trăim nu mai este cea a haosului primordial, ci o lume ordonată, un cosmos (ideea de cosmos era pentru ei opusul ideii de haos).

La originea ideii de cosmos au stat observații simple asupra fenomenelor naturii: regularitatea succesului anotimpurilor, mișcarea ordonată a soarelui și a celorlalte corpuri cerești, regularitatea și simetria alternanței zi – noapte etc. Ceva mai târziu, gânditorii greci din școala sofistă au subliniat că și societatea omenească își bazează existența pe ordine, o ordine călăuzită de convenție sau de lege. Ordinea morală, ca și cea juridică, sunt create prin reguli sau legi.

Opoziția haos – cosmos inaugurează o temă filosofică ce îi va preocupa pe gânditori și artiști până în zilele noastre: tema raportului ordine – dezordine și ordine – haos. Principalele întrebări pe care ei le-au pus au fost: cât este haos și cât este ordine în lume în care trăim? Care dintre ele domină? Și mai ales, de unde provine ordinea în univers?

Majoritatea ganditorilor clasici europeni, de la antici pana la cei din sec.XIX, dinainte de Nietzsche, au continuat traditia greaca a credintei ca lumea e cosmos sin u haos. Unii dintre ei au negat total existenta dezordinii haotice, au atribuit acestora doar un loc subordonat. Cu alte cuvinte, convingerea dominanta a fost ca lumea in care traim e o mare de ordine in care exista si nici insule de haos.

A) Ordine si unitate

1. pentru vechii greci, ideea de cosmos, de ordine universala, conducea in mod inevitabil la ideea unitatii lumii.

Ganditorul român P.P.Negulescu spune in lucrarea “Problema cosmologica” ca aceasta problema este, asa cum o arata si numel, problema existentei in general , a existentei in totalitatea ei. Pitagora , caruia Nietzsche ii spune “batranul filosof grec”, a dat existentei in general numele de Kosmos, denumire care s-a pastrat pana astazi. O precizare: latinii numesc totalitatea lucrurilor cunoscute si necunoscute univers, dar acest termen e mai mult cantitativ, lipsit de acea nuanta estetica pe care o aflam in termenul <Kosmos>. ”Universul” intereseaza mai mult pe astronomi, “Kosmosul” pe filosofi. “Kosmos” inseamna ca intregul, totul, nu este doar o multiplicitate, ci un sistem ordonat, o unitate armonioasa.

Una dintre primele probleme care i-a framantat pe ganditorii antici a fost aceea a explicatiei acestei unitati a lumii. Daca e adevarat ca toate lucrurile si fenomenele din natura formeaza nu tot unitar – in ciuda deosebirilor dintre ele si in ciuda faptului ca sunt situate foarte diferit in spatiu si timp – atunci intrebarea care se pune este de unde provine si cum se explica aceasta unitate. Aceasta este problema filosofica a raportului dintre unitate sau, cum o numeau anticii, problema raportului dintre Unu si Multiplu.

Heisenberg vorbeste intr-un fragment din “Fizica si filosofie” despre dezvoltarea filosofiei grecesti pana la acea etapa aratand ca, inca de la inceput, ea “a fost calauzita” anume de aceasta tensiune dintre Unu si Multiplu.

Primii filosofi greci faceau o raportare imediata a lumii la simturi incat lumea era perceputa intr-o forma senzoriala. Simturile aduc constiintei, mai intai, diversitatea fenomenelor si lucrurilor: acestea se deosebesc dupa culoare, sunet, miros, densitatea etc. Insa pentru ca omul sa poata intelege lumea e nevoie de un criteriu de ordonare a diversului sensibil pentru a putea recunoaste lucrurile care sunt la fel sau pe cele ce sunt diferite. Dar a introduce ordinea inseamna “un anumit fel de unitate”: de aici credinta ca exista un principiu fundamental care aduna lucrurile tinandu-le laolalta. Tot de aici se naste si o dificultate, aceea de a deduce din acest principiu, indiferent cum il numim, multiplicitatea, diversitatea lucrurilor.

Asadar, incercarea de a rezolva problema raportului dintre unitate si diversitate, deci a gasi unitatea lucrurilor, care – credeau grecii – trebuie sa existe in spatele multicitatii lor, a creat o tema filosofica clasica: tema principiului. Urmarind aceasta tema, majoritatea ganditorilor antici cautau sa descopere principiul fundamental apt sa explice unitatea lumii.

Ideii principiu i s-au dat in antichitate mai multe intelesuri diferite, nu intotdeauna clar delimitate intre ele. Dintre acestea insa 2 sunt esentiale: principiu ca substrat comun tuturor lucrurilor si fenomenelor si principiu ca origine comuna a acestora. Cu alte cuvinte, principiul fundamental cautat de filosofi urma sa explice ce anume este comun lucrurilor celor mai diferite si, de asemenea, de unde provin toate aceste lucruri si fenomene diferite.

Pentru o lunga perioada de timp, preocuparea de a intelege originea lumii si a ordinii ei a fost totuna cu cautarea unei divinitati care ar fi creat universul.

Originea filosofiei europene se leaga insa de aparitia unei scoli de gandire care incepe sa vada originea si explicatia tuturor lucrurilor nu in actiunea unei divinitati, ci in actiunea unui factor natural. Initialul acestui fel de a gandi a fost filosoful grec Thales din Milet.

Filosoful roman D.Rosca invoca, intr-o prelegere de istorie a filosofiei antice, un fragment din “Metafizica” lui Aristotel in care acesta vorbeste despre Thales din Milet. Thales, ne spune Aristotel, isi incepe filosofia cu cautarea si descoperirea unui principiu unic al lumii (fapt pentru care a fost numit de Hegel <primul filosof in sensul clasic al cuvintului>). Potrivit grecilor, un principiu, ca sa fie principiu, trebuie sa indeplineasca asa – numitele “conditii de

inteligibilitate”, adica trebuie sa fie: unic, vesnic, necreat, infinit etc. Thalespune ca acest principiu este apa , “origine si substanta a tuturor lucrurilor” si el ajunge la condiderarea apei ca principiu in urma unor observatii empirice: tot ceea ce este umed traieste, tot ce e uscat piere.

Alti filosofi au propus drept principiu fundamental aerul (Anaximenes), focul (Heraclit), atomul (Democrit). Anaxagoras propune rationea si astfel principiul se departeaza de dimensiunea lui materiala si se spiritualizeaza. Anaximandru este primul care va propune drept principiu al lumii un concept filosofic – apeironul. Apeiron inseamna ceea ce este privat de limita, indeterminatul. Continutul apeironului (din grupa “a” – radical cu caracter privative si “peras” = limita) este dat de cele 4 elemente materiale (apa, aer, foc, pamant), iar faptul ca el e nedeterminat inseamna ca nici unul dintre cele 4 elemente nu e privilegiat in dauna altuia. Ceea ce este esntial insa e faptul ca, in oricare dintre aceste interpretari, exista un singur substrat comun tuturor lucrurilor si , deci, prin acest substrat comun se poate da seama de unitatea lumii.

Cea mai importanta si mai durabila interpretare a raportat dintre Unu si Multiplu a dat-o , in antichitatea greaca, Platon. Geniul lui se vadeste in primul rand in felul cum a reformulate problema unitatii si a diversitatii. In loc de a se intreba: cum se explica unitatea a tot ceea c exista? (intrebare destul de vaga), Platon, ganditor cu o minte mult mai analitica decat predecesorii sai, a incercat sa aseasca explicatia unitatii tuturor lucrurilor de acelasi fel, a genurilor de obiecte, animale etc. Ce faci ca toate albinele sa formeze un gen unic si unitar de vietuitoare, iar oamenii – un gen unitar de fiinte? Ce face ca lucrurile frumoase sa formeze o categorie aparte, omogena, categoria celor frumoase? Un loc aparte, deosebit de important, ocupa in gandirea lui Platon preocuparea privind existenta faptelor morale: daca toate faptele bune sunr de acelasi fel, adica bune, cum se explica unitatea lor, unitatea categoriei “fapte bune”? Ca, de altfel, majoritatea anticilor, Platon nu se indoia ca, de vreme ce toate lucrurile sau faptele de un anumit fel se aseamana intre ele si primesc acelasi nume, formand categorii unitare, ele trebuie sa aiba un sambure comun , o trasatura unitara comuna; el era astfel convins ca tocmai trasatura comuna tuturor albinelor nu permite sa le numim pe toate, in ciuda diferentelor dintre ele, albine (la fel si cu oamenii sau cu faptele bune).

O prima exemplificare aflam in dialogul “Menon”. Tema dialogului este virtutea. Menon, discipol al sofistului Gorgias, il intreaba pe Socrate daca virtutea se poate invata, se capata prin exercitiu sau este innascuta. Socrate raspunde ca, intrucat nu stie ce e vitutea, nu poate sa-i raspunda la intrebare si il roaga sa ii ofere definitia virtutiei. Menon cade intr-o capcana si, in loc de a da definitia virtutii, enumera speciile ei oferind multiplul. Socrate insa vroia sa afle care este Unul virtutii. Menon vorbeste despre virtutea barbatului, a femeii, a sclavului, care nu sunt la fel. Socrate il ironizeaza: “Se pare ca au noroc, Menon, de vreme ce cautand o virtute, au dat de un roi intreg de vitutii”. In acest moment Socrate uzeaza de exemplul cu albinele: acestea se deosebesc intre ele prin faptul ca sunt albine sau prin altceva? Caci, desi sunt multe si felurite au aceeasi infatisare. Tot asa si cu virtutile “cat de multe ar fi si de felurite, toate au o insusire, una si aceeasi; numai printr-insa virtutile sunt virtuti”.

Intrebarea care se pune este insa urmatoarea: cum se explica existenta acestor trasaturi definitorii care sufera unitatea fiecarii gen? Platon a presupus ca explicatia este urmatoarea: fiecare gen aparte de lucruri sau fapte isi trage unitatea din aceea ca toate lucrurile si faptele de acelasi fel cunt copii imperfecte ale unor modele sau prototipuri ideale corespunzatoare (pe care el le-a numit Idei sau Forme si despre care credea ca ar exista dintotdeauna intr-o lume aparte, de sine statatoare, separate de lumea fizica). Exemple: albinele – copii imperfecte ale prototipului ideal, perfect, de Albina: oamenii – copii imperfecte ale unui model ideal, etern, de Om; lucrurile frumoase copii ale Frumosului in sine; faptele bune copiaza toate o Idee sau o Forma perfecta de Bine. Platon sustine ca omul poate recunoaste o albina ca fiind albina, un lucru frumos ca fiind frumos sau o fapta buna ca fiind buna pentru ca sufletul sau (despre care, ca multi dintre antici, el credea ca e nemuritor si ca, inainte de a intra in trupul omului, a locuit in lumea ideilor) recunoaste in aceste copii imperfecte modelele lor ideale vazute mai inainte in acea lume diferita de a noastra.

De aici porneste vestita conceptie platoniciana despre invatare ca reamintire (anamnesis) . Putem invata matematica, argumenteaza Platon, tocmai pentru ca nu este necesar ca sufletul sa deduca ideea generala de Egalitate (idee perfecta) din egalitatile imperfecte pe care le gasim in natura intre 2 bete sau 2 pietre (egalitati particulare); sufletul omului are deja in adancurile sale sale amintirea Ideii sau Formei perfecte de Egalitate, pe care a dobandit-o inainte de a se intrupa din lumea Formelor si pe care acum, in lumea fizica, nu trebuie decat sa si-o reaminteasca, in contact cu copiile imperfecte pe care le intalneste. Aceasta teorie este ilustrata in dialogul “Menon” si reluata in “Phaidon” unde Platon nu vrea sa demonstreze atat teoria anamnezei, cat existenta lumii Ideilor. Daca exista anamneza, exista locul care a facut-o posibila - lumea Ideilor.

Cand cineva vede un obiect si gandeste despre acesta, el tinde sa semene (asemanarea) cu o alta realitate, si aceasta inseamna ca acel cineva are o cunoastere interioara a realitatii in raport cu care spune ca obiectul vazut seamana. Asa ca noi detinem cunostiinta egalitatii dinainte de a se naste, incat sufletele noastre existau inainte de a se afla in trupul nostrum. Urmeaza ca ele erau diferite de trup si puteau cugeta. Deci, frumusetea, binele si toate virtutiile celelalte exista si ceea ce provine de la simturile noastre intra in comparative cu ele (asemanare – participa). Daca aceste realitati exista, si ele exista, atunci avem un Frumos in sine, un Bine in sine, un Mare in sine. Daca exista ceva frumos, singura cauza pentru care exista participarea la Frumosul in sine.

Doctrina reamintirii se leaga astfel strans de doctrina nemuririi sufletului si de ideea existentei unor prototipuri ideale, a unor Forme sau Idei in sine, care locuiesc intr-o alta lume, distincta de lumea fizica in care traim noi.

Pentru Platon, unitatea si ordinea din lume provin de la Forme si Idei: tot ceea ce exista isi dobandeste unitatea si trasaturile caracteristice, bine determinate, prin participarea la prototipuri ideale, prin copierea, fie nereusita, a cestora. Faptul ca un lucru sau o fapta este ceea ce este, deosebindu-se de altele, faptul ca in lume exista distinctii si genuri determinate de lucruri – deci ordine si nu haos - se datoreaza acestor modele ideale, invizibile pentru simturile noastre, dar cu care sufletul a intrat candva in contact.

Meritul incomparabil al acestei conceptii nu este insa acela de a oferi o explicatie e unitatii ai ordinii lucrurilor din natura, ci este – in ptimul rand – de a fi explicat si impus in constiinta filosofica ideea existentei si obiectivitatii valorilor. Binele, Adevarul, Frumosul, Dreptatea etc., valori pe care anticii le numeau de obicei virtuti, apar la Platon ca realitati obiective, de sine statatoare, independente de subiectivitatea oamenilor (adica de aprerile lor nesigure privitoare la ce ar fi bine, frumos, adevarat dau drept la un moment dat). Se impune astfel o distinctie metafizica fundamentala intre realitate (valori autentice) si aparenta (parerea oamenilor). Aceasta distinctie, care sta la baza gandirii europene, reprezinta o replica la adresa tendintei sofistilor antichi – care, prin Protagoras, au afirmat ca “omul este masura tuturor lucrurilor” – de a identifica realitatea cu aparenta, adevarul cu opinia, inconjurand astfel tendinte relativiste (bazate pe ideea ca, in absolute, nu exista valori, toate valorile fundamentandu-se pe aprecieri relative, diferite de la om la om) si subiectiviste (bazate pe ideea ca valorile nu au existenta obiectiva, ci doar subiectiva, de ordin personal). Impotrivindu-se acestei tendinte, Platon da de inteles ca deosebirile de valoare – dintre bine si rau, adevarat si fals, frumos si urat, - exista in mod obiectiv, ca ele nu sunt totuna cu parerile subiective ale oamenilor privind aceste deosebiri. El apara ideea ca exista ordine nu numai in natura, ci si in lumea valorilor, a faptelor ce trebuie judecate prin prisma valorilor; ca nici in lumea convingerilor (adevarate sau false), actelor (bune sau rele), operelor (frumoase sau urate) nun e putem multumi cu haosul la care pot conduce aprecierile subiective, relative, ale diferitilor oameni. Credinta optimista intr-un adevar obiectiv, intr-un bine real si intr-un frumos authentic a stat la baza culturii si a sensibilitatii europene; ce a constituit raportul metafizic al notiunii de perfectiune (atat in gandirea teoretica, cat si in arte), precum si al convingerii privind existenta unor idealuri. Chiar tarziu, in sec.19, se poate regasi increderea de origine platoniciana in existenta obiectiva a valorilor (ex. la P.B.Shelley).

2. In sprijinul ideii de unitate a lumii a venit si constatarea ganditorilor antici ca lucrurile, fenomenele si evenimentele din univers nu sunt izolate, ci sunt integrate intr-un tot unitary prin legaturile sau conexiunile care exista permanent intre ele. Tot ceea ce se petrece este parte din acest intreg si contribuie, intr-un fel sau altul, la ordinea si perfectiunea universului. Atat de desavarsita aparea, in ochii ganditorilor antici, aceasta ordine, incat ei nu ezitau sa o numeasca "sfanta". In felul lor de a vedea lumea, existenta unei ordinii unitare, a unui singur univers si a unei singure divinitati se contopeau si se justificau reciproc.

Marcus Aurelius, imparatul stoic, spune in lucrarea "Catre sine": "Toate sunt randuite impreuna si desavarsesc ordinea aceluiasi univers. Fiindca din toate este alcatuit un univers, un singur zeu traieste in toate, o substanta si o lege unica". Admitand un singur univers, perfect, Aurelius admite si o singura divinitate. Adica, daca exista o unitate a universului data prin relatii, ea este explicate printr-un principiu unic comun. Caci diversele nu se aduna decat in virtutea unitatii lor.

Aceasta viziune despre lume in care tot ceea ce exista se contopeste in mod necesar intr-un tot unitar a fost preluata si de ganditorii Renasterii.

Giordano Bruno, in "Despre Cauza, Principiu si Unitate" spune:

- toate lucrurile sunt in univers
- universul este in toate lucrurile
- noi suntem in univers si universul este in noi
- totul coincide intr-o desavarsita unitate
- aceasta unitate este singura si stabile
- ea dureaza mereu, este Unul, si Unul este etern
- tot ce este in afara acestui Unu este neant

Astfel, filosofia lui Bruno se reduce la o necontenita explicatie a ideii de infinit. Panteist fiind (pan = peste tot, theos = zeu), Bruno nu crede ca poate exista ceva in care Dumnezeu sau u se afle. Dumnezeu (Unul) este suprema unitate in care se desavarseste coexistenta opuselor (coincidentia oppositorum); El este Cauza, Principiu si Unitate.

Dupa cum se vede, convingerea ca lumea este unitara este atat de puternica, incat ea ii face ape multi ganditori sa creada ca ceea ce n-ar face parte din acest tot unitar, ceea ce ar parea multiplu, divers, nici nu ar exista in realitate.

Ideea unor legaturi permanente intre tot ceea ce exista in univers a inspirat la filosofii epocii moderne si imaginea unei comunicari universale intre toate lucrurile, comunicare ce face ca fiecare fenomen sa intre intr-un fel in rezonanta cu fiecare altul si, in cele din urma, fiecare lucru care exista sa poata fi regasit in oricare altul. In acest fel, ideea de unitate a lumii e dezvoltata pana in ultimele sale consecinte, mai ales prin Leibniz (in "Monodologia"). Leibniz este un filosof extrem de clar. Prin "monada" el intelege "puncte metafizice" sau "atomi de substanta" imateriala din care se construiesc realitatea lumii. Lumea e un sistem complex de monade in fruntea carora aflam Monada Suprema. Monadele sunt substante independente, asadar comunica ele? Solutia data de Leibniz este aceea a armoniei prestabilite. Astfel:

- daca totul este plin, material intreaga este legata
- in acest caz, orice miscare produsa in plin va da nastere unui efect asupra celorlalte lucruri
- aceasta comunicare se intinde la orice distanta, adica fiecare corp ce va resimti de tot ceea ce se petrece in Univers

Concluzia: acela care vede totul (Dumnezeu sau Monada Suprema) poate spune in orice moment ce se petrece pretutindeni, inclusive ce s-a petrecut sau ce se va petrece si aceasta doar "observand in ceea ce este prezent ceea ce se indeparteaza, atat in privinta timpului cat si a locului". Asadar, numai Dumnezeu face legatura si comunicarea substantelor si prin El fenomenele se acorda intre ele. Dumnezeu e ultimul cuvint al monadologiei, iar monadele sunt niste pulguratii ale spiritului divin. Armonia si comunicarea se constituie dincolo de planul constiintelor individuale. Aceasta armonie are un caracter transcendent si un sens teologic.

3. Preocuparea filosofilor de a argumenta in favoarea ideii de unitate a lumii, si chiar de a reduce diversitatea aparenta a lucrurilor la o singura unitate mai profunda, va continua pana in sec XIX.

Abia in sec XX aceasta tendinta filosofica va incepe sa fie supusa criticii de catre unii ganditori. Cea mai importanta contributie in acest sens va fi adusa de Ludwig Wittgenstein, care argumenteaza ca, de fapt, nu diversitatea ascunde o unitate mai profunda ci, dimpotriva, ceea ce pare a fi unic si unitary in univers ascunde totdeauna o diversitate. Vrand sa demonstreze acest lucru (si combatandu-l astfel pe Hegel), Wittgenstein va regandi raportul dintre unitate si diversitate, punand sub semnul intrebării unele idei filosofice care, intr-o forma sau alta, au dainuit de la Platon pana la autorii contemporani. Este vorba, in primul rand, de vechea convingere potrivit careia toate lucrurile de acelasi fel ar avea “un sambure comun” present in fiecare dintre ele, adica ar avea un miez uniform de trasaturi definitorii care le fac sa fie ceea ce sunt si justifica increderea lor in categoria respective. Aceasta convingere care, dupa Platon, se aplica atat obiectelor naturale (albinele), cat si oamenilor, faptelor si valorilor, este considerate de Wittgenstein doar un rezultat al speculatiei necontrolate a filosofilor.

Sa ne referim de exemplu la ceea ce numim jocuri, ne propune Wittgenstein in “Cercetari filosofice”. “Ce au ele, toate, in comun”. Raspunsul lui ne provine: jocurile nu sunt jocuri pentru ca au ceva in comun. Atent privind, nu vedem nimic comun tuturor jocurilor, ci doar “asemanari, inrudiri si o multime de asemenea lucruri”. Sa facem o distinctie, ne previne Wittgenstein: sa privim, nu sa gandim. Si atunci cand privim (examinam) observam doar reseaua de asemanari (complete sau de detaliu).

Examinare atenta si fara idei preconceptuate a realitatii arata, deci, ca o categorie de lucruri isi are unitatea ei, dar aceasta unitate nu consta in aceea ca toate lucrurile de acelasi fel ar avea o trasatura definitorie comuna, ci consta de fapt in aceea ca toate aceste lucruri au intre ele anumite asemanari si inrudir, de felul celor care exista intr-o familie. Totusi, ne spune el in “Caietul Albastru” (situandu-se intr-o pozitie complementara cele din “Cercetari filosofice”), aceste asemanari sunt partiale, nu totale. A le considera totale ar insemna a sustine o idee primitiva si prea simpla despre structura limbajului ar echivala cu a spune ca “insusirile sunt ingrediente ale lucrurilor care au aceleasi insusiri”, de exemplu “ca frumusetea este un ingredient al tuturor lucrurilor frumoase, tot asa cum alcoolul este un ingredient al berii si al vinului”. Concluzia unei astfel de idei este ca putem avea o drumusete pura care san u fie denaturata de ceva frumos. A o accepta, considera Wittgenstein, insemna a denature esenta pura a Frumosului. Asa incat, din relatia platoniciana asemanare – participare Wittgenstein retine doar asemanarea.

In intelegerea unitatii unei categorii de lucruri am putea renunta – crede Wittgenstein – la presupunerea existentei unui “sambure comun” tuturor; caci aceasta unitate este mai curand, de tipul unitatii unui fir de lana, a carui tarie vine doar in suprapunerea si incrucisarea mai multor fibre.

Este adevarat ca unitatea lucrurilor se realizeaza totdeauna prin asemanari de familie sin u printr-un “sambure comun” de trasaturi caracteristice unei categorii de lucruri? Este suficienta legatura de felul “firului de lana” pentru a explica unitatea lumii? Toate aceste intrebari arata ca preocuparea filosofica pentru intelegere ordinii din univers, ca ordine bazata pe o anumita unitate a tuturor lucrurilor, este aflata inca in centrul interesului gandirii teoretice.